

Är det du eller jag som är jag?

”Är det du eller jag som är jag i din historia?” Ja, den frågan skulle jag gärna vilja ställa till Per Gunnar Evander om hans bok *Fuskaren* (1991, Bonniers, s 34). Handlingen utspelar sig på ett familjepensionat beläget intill Ryssfjärden, och i varje kapitel får vi följa en pensionatsgäst eller en anställd på pensionatet. Många av dessa personer har sammansatta personligheter och utgör en källa till intresse. Det är framför allt fyra personer som intresserar mig. I min beskrivning av dessa personligheter tänker jag börja med berättarjaget som för mig utgör bokens största mysterium.

Vem är det då som är ”jag” i historien? I boken så nämns berättarjaget aldrig vid namn, inte ens i tilltal, vilket för mig innebär att han inte har någon fast identitet. Dock så framgår det ganska tydligt att det trots allt handlar om en manlig huvudperson – redan tidigt i boken kallas han vid ett tillfälle för ”min herre” (19), och det finns åtskilliga markörer längre fram i texten. I fortsättningen så låt oss för enkelhetens skull kalla berättarjaget för Ove. Ena ögonblicket är jag övertygad om att Oves tankar och värderingar tillhör Evander själv, och andra ögonblicket hittar jag mig själv i Ove och känner att det är mig som berättelsen handlar om. Sedan finns det ytterligare tillfällen där jag kan tro att Ove likväl är en fiktiv person vars historia jag finner stort nöje att läsa om.

Ove är högstadielärare och väljer att en sommar arbeta som vaktmästare på ett familjepensionat. Han blir dock fast, inte minst på grund av sin nyfunna kärlek där, Kristina. Någonstans så anser jag att om man överger sitt yrke som lärare till förmån för posten som vaktmästare och allt-i-allo på ett pensionat, så är man i grund och botten en ganska intressant person. Ove förefaller mig vara omtänksam och lagd för att hjälpa andra. Vidare så har han en släkting som han beundrar högt. Denne släkting, farbror Gilbert, är sedan länge avliden, men Ove återkommer till honom med jämna intervall. Det är farbror Gilbert som har lärt Ove allt om byggnadsarbete, och de delar dessutom en stor kärlek till tak. Uppe på taket känner Ove ett lugn och en lättnad, och hans rädsla för döden minskar. Det är en självklarhet samtidigt som det är fascinerande. Alla har vi nog någon tillflyktsort där vi känner oss bekväma – i Oves fall råkar den vara belägen några meter över marken.

Många gånger har jag läst böcker om personer med egenskaper som jag önskar att jag själv hade. Dessa personer kan skilja sig från mig i personlighet och tankar. I *Fuskaren*, däremot, finner jag att Ove och jag liknar varandra på flera punkter. Jag tycker att Ove är en oerhört

intressant person, eftersom han väcker egna tankar hos mig själv. Ett enkelt exempel är att Ove inte gillar jakt, vilket jag heller inte gör. Ett annat, djupare, exempel är hur Ove ser på sig själv i sällskap med andra människor. De personer som han tycker om skapar hos honom en positiv inställning till sig själv – ”I sällskap med sådana människor mår jag [Ove] bra med mitt jag och mitt beteende, accepterar jag kort sagt mitt sätt att vara. Tillsammans med Levi blev jag på detta sätt, som han brukade säga, adekvat.” (91) Detta är Oves ord, men de kunde lika gärna ha varit mina. De personer som hos mig skapar en positiv inställning till mig själv tycker jag om – och det är i sällskap med dessa som jag blir ”adekvat”.

Den andra personen som fångat mitt intresse är Levi Lindfors, före detta illusionist och sedan terapeut. Ove plågas av sömnlöshet och ängslan om morgnarna och tar därför kontakt med Levi. Levi är ”desorienterad” (86), han dricker konjak under sina samtal med sina klienter, och han har alkoholproblem – Ove berättar att han är ”trasig” (84). Men, han besitter samtidigt ”en makalös förmåga att avläsa såväl egna som andras känslor” (53), och han och Ove etablerar en nära vänskap som så småningom utvecklas till kärlek. Man kan föranledas att tro att terapeuter är fulländade människor och inte själva behöver hjälp, då de känner till metoderna för att behandla svåra saker. Man tror inte att en terapeut själv kan behöva en terapeut. Jag tycker att det är intressant att Levi har egna saker som han behöver jobba med. Omedvetet så är Ove även tidvis Levis terapeut. Ove beskriver ”otrasiga” människor som direkt olämpliga i yrken som förutsätter praktisk människokunskap, och jag ger honom rätt.

Jag tror inte att otrasiga människor har någonting att förmedla som på allvar kan förändra en annan människas situation eller hennes upplevelse av den. Jag tror kort sagt att otrasiga människor aldrig bör söka utbildningsvägar som leder till yrken som inbegriper psykologiska behandlingsmetoder. Må fan ta mig om jag har fel. (85)

Levi är trasig, och han är faktiskt en utmärkt terapeut. Det finns onekligen saker i hans förflutna som hemsöker honom. Det framgår emellertid inte tydligt vilka dessa saker är. Varför han väljer att ta sitt liv är därmed för mig en gåta.

Den tredje personen som jag tänker ta upp är ägaren till pensionatet, Sofia Magdalena Molander. Fru Molander är en praktisk och driftig kvinna som verkar stå med båda fötterna stadigt placerade på marken. Dock så har hon sina mystiska ögonblick när hon får ett av sina plötsliga infall, och det är just dessa infall som har väckt mitt intresse:

När han ställde sig helt nära henne [Sofia] iakttog hon honom och klargjorde med tung och mild stämma: ”Du ska veta Nikos att du ännu är ung. [...] Du vet ingenting om vad

det innebär att minnas med smärta. I min ålder är nästan varje fråga man ställer sig förenad med en plåga, ett lidande...” (259)

Man får som läsare inte reda på vad Sofia kan ha genomlidit för plågor, utöver att hon fortfarande sörjer sin make. Förutom detta är det bara fantasin som sätter gränser.

Den fjärde och sista av de personer som jag tycker är spännande är stamgästen Markus. Han är en ytterst märkvärdig person. Han är ”egensinnig och besvärlig att umgås med” (143), och han finner ofta något kränkande att säga till andra. Jag tycker att han är oerhört rolig att läsa om eftersom han ofta försätter sig själv i absurda situationer. Han kritiserar oförtröttligen lokalvård och service på pensionatet, och varje sensommar förklarar han att det för hans del definitivt är hans sista besök. Det motsägelsefulla i Markus påstående är skrattretande:

[...] Kristina dristade sig vid något tillfälle i irriterat tillstånd påstå att om Markus satte sin uttalade plan i verket och inte återkom skulle de få tio nya gäster istället. Sådant tal provocerade inte Markus mer än att han bokade sitt rum ännu tidigare än brukligt när det nya året var inne. (144)

Markus är visserligen väldigt oförskämd, men han har en fantastisk (och ibland elak) humor som tillsammans med övriga stamgäster, besökare och anställda berikar berättelsen om det till synes stilla familjepensionatet beläget intill Ryssfjärden. Sanningen är att utan alla dessa säregna personligheter hade det inte blivit någon historia.

Avslutningsvis så innehåller *Fuskaren* alltså en lång rad komplexa och alldeles egendomliga personer, och jag tar bara upp ett fåtal av dem. Jag tror att det kan förhålla sig så i livet i stort – det finns intressanta och märkvärdiga personer överallt runt omkring dig, och alla har en historia att berätta.